

Springdance blikt terug

In april 2009 vindt de 25^e editie van Springdance plaats. Tijd om terug te kijken op dit festival. Waarom en hoe is het eigenlijk begonnen? Wat was het doel? En hoe heeft het festival zich eigenlijk ontwikkeld? Niet alles is evengoed bewaard gebleven en veel is uiteraard niet in woorden te vatten. Hierbij toch een poging de geschiedenis van Springdance te reconstrueren, waarbij zowel de organisatorische als de inhoudelijke ontwikkeling aan de orde komen.

In den beginne

Springdance was eerst geen Springdance. Springdance was eerst STAP. Of eigenlijk STAP voor STAP voor STAP voor STAP... Deze STAP werd voor het eerst georganiseerd van 9 t/m 16 december 1978 in de Blauwe Zaal van de Stadsschouwburg. Er waren voorstellingen te zien van onder andere Krisztina de Châtel, de Folkwang-Tanz studio uit Essen en dansstudio Pauline de Groot. Er werd bovendien een aantal dansfilms getoond en de optredende gezelschappen verzorgden workshops voor professionele dansers en amateurs. Het was de tijd waarin de performance art opkwam, er in de beeldende kunsten spannende dingen gebeurden en de interesse naar beeldend, fysiek theater en dans groter werd. De roep om kleinere zalen voor kleinschaligere (inter)nationale voorstellingen die tekst niet als vanzelfsprekend uitgangspunt namen was groot. Dit was de reden voor de bouw van de Blauwe Zaal in 1976. In de Blauwe Zaal werd onder andere internationaal werk en mime geprogrammeerd. Elk voorjaar werd al het festival Mime & Beweging georganiseerd toen het idee werd geopperd om ook een festival voor dans en bewegingstheater te organiseren, wat resulteerde in STAP. STAP sloot aan bij de tijdsgeest, bij de roep om vernieuwing. Paul Verbies, toenmalig directeur van de Stadsschouwburg vroeg Pim Wallis de Vries (programmeur Blauwe Zaal) en Marc Jonkers (oprichten Danscentrum Utrecht, danser, dansrecensent) om een spannend dansfestival te organiseren. Marc Jonkers zou tot 1985 als artistiek directeur van het festival fungeren. Partnerlocaties waren 't Hoogt, dat toen een theaterzaal bezat en Theater Kikker. De programmeurs van deze theaters werden medeprogrammeurs. Zo werd het festival lange tijd vormgegeven door Marc Jonkers, George Brugmans (programmeur Theater) en Jolanda Keurentjes (programmeur Theater Kikker). Naarmate de jaren vorderden vervaagde het onderscheid tussen dans en mime steeds meer. Bovendien vormden de twee festivals een grote belasting op de organisatie van de Blauwe Zaal. In 1983 werd dan ook besloten tot de organisatie van één festival: Springdance, dat werd ondergebracht in een stichting. De naam Springdance ontstond tijdens het Holland Festival in 1982 waarin George Brugmans recht achter Pina Bausch zat tijdens de *Sacre du Printemps* in Carré. Vol bewondering constateerde hij dat zij de hele voorstelling lang streng aantekeningen maakte van de 'Rite of Spring' (Engelse benaming van *Sacre du Printemps*). Zo ontstond het idee om het festival Springdance te noemen, als verholten hommage aan Pina Bausch. Deze eerste jaren stonden in het teken van de introductie van moderne dans in Nederland en het opbouwen van een publiek voor deze kunstvorm, die tot dan toe vooral in Amerika te zien was. Hiermee werd Springdance een van de eerste festivals in Europa dat gewijd was aan de internationale hedendaagse dan.

Op naar verzelfstandiging

De hedendaagse dans werd steeds populairder in Nederland en Springdance kreeg behoefte aan een scherp artistiek profiel en met professionalisering. Er werd geprobeerd subsidie te krijgen, want tot dan toe werden de medewerkers niet betaald voor hun inzet. Met het vertrek van Marc Jonkers werd besloten in 1985 de artistieke leiding terug te brengen naar één persoon; George Brugmans. Jette Bakker nam de zakelijke leiding, vanuit haar functie bij de Stadsschouwburg Utrecht, op zich. In de jaren die volgden waren de doelstellingen het presenteren van de nieuwe generatie (Europese) choreografen, het onderzoeken van de relatie tussen dans en andere kunstvormen, het realiseren van (co-) producties en van een verregaande internationalisering van Springdance. Tijdens de festivals tot 1993 was onder andere werk te zien van Anne Teresa De Keersmaeker, Jan Fabre, Truus Bronkhorst, Mickery, DV8 Physical Theatre, Gallotta, Armitage, Vandekeybus, Sosta Palmizi, L'Esquise en andere makers uit Frankrijk, Amerika, Japan, Nederland, Hongarije en Italië. Het onderzoek naar de relatie tussen dans en andere kunstvormen werd niet altijd gewaardeerd binnen de landsgrenzen, maar in het buitenland was de interesse groot. Springdance vergrootte dan ook haar internationale werk door

internationale coproducties tot stand te brengen, samenwerking aan te gaan met buitenlandse organisaties en door het adviseren van de Europese Commissie in 1989 en 1990. Springdance zet ook een samenwerkingsproject op met Fundação Calouste Gulbenkian en Inteatro Polverigi in Portugal waarbij zij makers als Pina Bausch, Tadeusz Kantor, Jan Fabre en Anne Teresa de Keersmaeker, Harry de Wit, de Needcompany e.a. in hun theater in Portugal toonden.

Door dreigende tekorten van de gemeente Utrecht en interesse van de gemeente Rotterdam in een dansfestival werd er in 1989 gekozen voor een 'bi-lokatiemodel'; Springdance zou zich zowel in Utrecht als in Rotterdam manifesteren. George Brugmans nam in deze periode ontslag bij 't Hoogt en werd in 1989 de eerste (part-time) medewerker van het festival. Dit resulteerde in een zelfstandige festivalorganisatie met één werknemer, de algemeen directeur. Hiermee was de verzelfstandiging van Springdance in 1989 een feit. De samenwerking met Rotterdam continueerde in 1990 op dezelfde wijze, dus met een Springdance editie in Rotterdam en in Utrecht, maar werd niet als succesvol beschouwd. Toen de interesse van de gemeente Utrecht voor Springdance in 1990 weer aantrok door de wens om zich te profileren als festivalstad en er enthousiasme bestond voor de internationale programmering, besloot Springdance zich wederom te concentreren op Utrecht. De theaterzaal van 't Hoogt sneuvelde in de gemeentelijke subsidieronde van 1989 waarmee Springdance een vaste partner verloor. 't Hoogt zou vanaf 1990 wederom bij Springdance betrokken zijn maar dan als filmzaal voor de filmprogramma's.

Huisvesting & mankracht

In eerste instantie werden STAP en Springdance vanuit de verschillende partnertheaters georganiseerd. Vanaf 1988 werd kantoor gehouden in een kantoor boven het Polmanshuis. In 1997 verhuisde Springdance naar de Winkel van Sinkel, waar onder andere ook het Holland Festival Oude Muziek en het Nederlands Filmfestival gehuisvest waren. De Winkel van Sinkel diende in 1997, 1999 en 2005 ook als festivalcentrum. Halverwege 2001 verhuisde Springdance naar het Koetshuis. In 2001 werd bovendien begonnen met het realiseren van plannen om in Huis a/d Werf een dansproductiefaciliteit te ontwikkelen, met een aangrenzend productiekantoor voor Springdance om meer in Utrecht gestationeerde producties te maken. Hoewel er na een verbouwing in Huis a/d Werf een studio met dansvloer was gerealiseerd is het nooit tot een intensieve samenwerking gekomen. In oktober 2003 vond er wederom een verhuizing plaats, en wel van het Koetshuis naar de Berenkuil, alwaar Springdance nog steeds zetelt.

In de beginperiode is Springdance structureel onderbezet geweest. Met de structurele subsidie van de gemeente in 1989 trad hier een verbetering op door de vaste aanstelling van een directeur. Vanaf 1993 werd Springdance voor het eerst ook opgenomen in het landelijke kunstenplan, wat structurele subsidie voor steeds een periode van vier jaar inhield. Dit betekende dat er ook meer middelen ter beschikking kwamen om het team uit te breiden. In 1993 werd Matti Austen aangetrokken als vaste medewerker programmering. In 1994 werd, door het vertrek van George Brugmans, een nieuwe directeur aangetrokken, nl Kees Eijrond (eigenaar van de Winkel van Sinkel en het Polmans huis in Utrecht en zakelijk leider van Rosas). Samen met Matti Austen vormde hij de directie van Springdance die verantwoordelijk was voor de programmering en organisatie van het festival. In 1995 voegde hij het dansfilmprogramma *Springdance Cinema* toe aan de programmering. In juli 1996 nam Guy Gypens het directeursstokje over van Kees Eijrond en Matti Austen (die bij het festival betrokken blijft als zakelijk leider). In de periode 1997 – 2001 werd Springdance opnieuw structureel gesteund, maar adviseerde de Raad van Cultuur het festival tweejaarlijks te organiseren. In 1997 vond het eerste tweejaarlijkse festival plaats. De Britse Simon Dove (voormalig directeur van danswerkplaats Yorkshire Dance in Leeds) werd in 2000 algemeen en artistiek directeur. De opname van Springdance in het kunstenplan 2001-2005 bood vervolgens de mogelijkheid om een fulltime team van drie personen te creëren met een directeur, zakelijk leider en productie leider. In 2005 kwam daar een vast hoofd marketing & communicatie bij. In 2007 verliet Simon Dove Springdance en met zijn vertrek veranderde de structuur in 2008 wederom en sindsdien zijn er drie vaste medewerkers in dienst (directeur, artistiek directeur en hoofd marketing en communicatie). Artistiek leider van de School voor Nieuw Dansontwikkeling in Amsterdam, Gabriel Smeets, nam als tijdelijke curator de programmering van het festival in 2008 op zich.

Inmiddels is de Duitse Bettina Masuch (voormalig dansprogrammeur van Hebbel am Ufer en Tanz im August in Berlijn) als artistiek directeur aangesteld.

Inhoudelijke ontwikkeling

Naast de organisatorische ontwikkelingen heeft Springdance uiteraard ook een inhoudelijke ontwikkeling meegemaakt. In eerste instantie opgericht om moderne dans bij het Nederlandse publiek te introduceren werd onder George Brugmans de nadruk vooral gelegd op de cross-overs met andere disciplines, zoals theater, muziek en film. Nadruk lag ook op de internationalisering van Springdance met samenwerkingsprojecten en (co-)producties in het buitenland. Onder Kees Eijrond en Matti Austen werd deze lijn gecontinueerd. De komst van Guy Gypens bracht een verschuiving teweeg. Naast jonge, aanstormende choreografen werd werk van belangrijke en bekendere (inter)nationale choreografen geprogrammeerd. Het festival bezat vaak een thema en werd door de bredere programmering toegankelijker voor een groter publiek. De benoeming van de Simon Dove als algemeen en artistiek directeur in 2000 betekende wederom een verschuiving in de programmering. De festivals werden niet meer geprogrammeerd rond een bepaald thema, maar rondom makers. Er werden makers geprogrammeerd die het publiek confronteerden met een nieuw begrip van dans en met een andere waarneming op de wereld. Algemeen geaccepteerde dansvormen werden bevestigd en de grenzen van de dans werden gezocht. Met de nieuwe artistiek directeur Bettina Masuch wordt momenteel een inhoudelijke lijn voor de toekomst ontwikkeld.

In de geschiedenis van Springdance zijn film en muziek belangrijke thema's geweest. Al in de eerste STAP waren er dansfilms te zien, en in de loop der jaren zijn verschillende initiatieven ontwikkeld. In 1986 werd voor het eerst een apart filmprogramma tijdens Springdance gerealiseerd. Curator was de toen nog onbekende Chris Dercon, later directeur van Witte de With en Boijmans van Beuningen. De films werden vertoond in de filmzalen van 't Hoogt en in 1989 en 1990 tijdens het bi-lokatiemodel in Lantaren/Venster. In 1989 en 1990 werd het muziekprogramma *Music for Dance. Without Dance* georganiseerd waarbij drie componisten die veel of uitsluitend voor dans werkten tijdens het festival werden uitgenodigd hun muziek in concertvorm uit te voeren. In 1990 produceerde Springdance samen met het televisiekanaal Kunstkanaal zelf twee video-documentaires met als thema Muziek en Dans. Rond de films werden gesprekken georganiseerd. Het jaar 1991 stond in het teken van dans en levende muziek. Grote namen als Rosas, La La La Human Steps en Wim Vandekeybus waren van de partij. In 1993 produceerde Springdance zelf zes korte dansfilms in samenwerking met de NPS en tijdens Springdance 1995 werd voor het eerst *Springdance Cinema* georganiseerd. Doel was om de dansfilm in de picture te plaatsen. Het besluit om in 1996 over te gaan op een biënnale formule leidde in 1996, 1998 en 2000 tot *Springdance / Cinema*; een klein festival gewijd aan de dansfilm dat tussen de grote festivaljaren plaatsvond.

Een ander belangrijk onderdeel van Springdance zijn altijd de randactiviteiten en bijzondere projecten geweest. Dit om het publiek meer informatie te geven, de voorstellingen en het festival in een context te plaatsen, meer of een ander publiek te trekken, het festival in Utrecht in te bedden, enz. Deze randactiviteiten varieerden van nagesprekken en symposia (bijvoorbeeld Europa; de Stad en Cultuur in 1990 en omtrent Community Art in 2003) tot speciale programma's zoals *Springkids* in 1994, een apart dansprogramma voor kinderen. Dit programma werd voor het laatst geprogrammeerd in 1997 onder de naam *Spring Dan!*. Een succesvol initiatief was *Springdance Bal Moderne* dat voor het eerst werd georganiseerd tijdens het festival in 1997. Op een grote tent op de Neude in het centrum van Utrecht kregen geïnteresseerden op een avond een korte choreografie ingestudeerd. Soms waren deze gemaakt door choreografen, soms lag er een heel workshoptraject aan ten grondslag waarbij uiteindelijk dansen van amateurdansers werden geselecteerd. In 1997 en 1998 bezocht Springdance met deze Bals Moderne wijkcentra in Rotterdam en Utrecht om zo nieuw publiek te interesseren voor hedendaagse dans en in 2003 werd een speciaal workshoptraject ingezet rond het concept voor mannen in de leeftijd van 16 t/m 25 jaar. Dit was tevens het laatste jaar dat een Bal Moderne werd georganiseerd. Hoogtepunt van de samenwerking met de inwoners van de stad Utrecht was het community art project *[u bevindt zich hier]* wat op de slotavond van het festival in 2005 werd getoond. Deze voorstelling werd gerealiseerd met meer dan 250 Utrechters die onder leiding van choreograaf André Gingras en componist Merlijn Twaalfhoven door middel van vele workshops een jaar aan de voorstelling werkten.

Naast het programmeren van vernieuwende, hedendaagse dansvoorstellingen is talentontwikkeling altijd een belangrijk uitgangspunt van Springdance geweest. Concreet werd dit voor het eerst vormgegeven in 1991 met het project *Voorland*, waarbij jonge choreografen uit verschillende landen waren uitgenodigd om presentaties / work-in-progresses te tonen aan een publiek en elkaar. In 1992 werd deze opzet gecontinueerd. In de plannen voor de periode 1997 – 2000 werd *Spring Kitchen* geïntroduceerd. Doel was om een eigen dansstudio te realiseren waar jonge choreografen gedurende het hele jaar konden werken aan voorstellingen. Dit doel is nooit bereikt maar in 1997 en 1998 konden een aantal choreografen in de repetitiestudio van de Paardenkathedraal werken. *Spring Kitchen* zorgde ook voor financiële en productionele steun en vele van de voorstellingen gingen tijdens Springdance in première. Deelnemers in de periode 1997 – 1999 waren onder andere Nanine Linning, Leine & Roebana, Renée Copraij, Emio Greco, Boris Charmatz, Trisha Brown, Anouk van Dijk en Jonathan Burrows. In het tussenvoerjaar 2000 introduceerde Simon Dove de *Ontmoeting* dat tegelijkertijd met *Springdance Cinema* plaatsvond. In Huis a/d Werf kwamen jonge dansmakers uit Duitsland, Nederland en Zuid-Afrika met verschillende componisten bijeen om een gezamenlijke dialoog te voeren over hun ideeën en werkwijzen. Een aantal van de deelnemers werd productioneel en financieel ondersteund door Springdance en was het jaar erop tijdens het festival te zien. Dit programma resulteerde in 2001 in de publicatie *Why all these questions?*; een werkboek voor schepend kunstenaars dat in samenwerking met Mousonturn (Frankfurt) werd geschreven en uit werd gegeven door het Theater Instituut Nederland. *Ontmoeting* ontwikkelde zich tot het tweejaarlijkse *Dialogue & Preview* dat plaatsvond in 2002, 2004 en 2006. In deze jaren tussen de grote festivals gingen jonge choreografen uit verschillende landen met elkaar in gesprek over hun werk en werkmethoden onder leiding van twee mentoren. Bovendien toonden ze korte presentaties en work-in-progress aan geïnteresseerd publiek. Sommigen van hen kwamen het jaar erop terug om de volledige voorstelling tijdens Springdance te tonen. De *Dialogue* vond ook plaats in verschillende partnerlanden met andere choreografen. Partners waren onder andere Panorama RioArte de Dança uit Rio de Janeiro (BR), Independant Dancers Association uit Warschau (POL), Danças Na Cidade, Lissabon (POR), 2.tants, Tallin (EST), Rencontres Choreographiques de Seine St Denis, Parijs (FRA), Künstlerhaus Mousonturm (DUI) Attakalaire, Bangalore (IND), TSEH Dance Agency uit Moskou (RUS), Dance Theater Workshop, New York (USA).

In 2008 werd dezelfde formule gehandhaafd met partners Dance4 uit Nottingham (UK) en CDNB uit Boekarest (ROE). Echter, in 2008 was de *Dialogue* ingebed in een extra festivalprogramma, wat als pilot diende voor een jaarlijks festival. Doel is dan ook om vanaf 2008 elk jaar een festival te organiseren waarin het talentontwikkelingsprogramma is ingebed. De *Dialogue* continueert vanaf 2009 onder de noemer *Europe in Motion*. Bovendien wordt een vervolg gegeven aan het programma door drie makers uit de partnerlanden te vragen een gezamenlijke productie te maken. Deze gaat het jaar erop tijdens het festival in première.

Toekomst

In 2009 vindt de 25e editie van Springdance plaats. Bovendien wordt dit het eerste festival dat artistiek ingevuld wordt door de nieuwe artistiek directeur Bettina Masuch. Samen met directeur Gemma Jelier en hoofd marketing & publiciteit Pieta Koopman vormt zij de vaste staf van Springdance. Ook voor de komende periode is Springdance verzekerd van vier jaar structurele subsidie, beschikbaar gesteld door provincie en gemeente Utrecht en het nieuwe fonds NFPK+. Na de biënnale formule is voor de komende jaren weer ingezet op een jaarlijks festival waarin het talentontwikkelingsprogramma *Europe in Motion* geïntegreerd is. De huidige missie – het presenteren van nieuwe ontwikkelingen in de hedendaagse dans en performance en de stimulering van de groei en ontwikkeling van jonge, veelbelovende dansmakers, van de dans als kunstvorm en van haar publiek – sluit nog steeds aan bij de originele doelstelling en zal de komende jaren blijven gelden en waardevol blijven.

Annette van Zwoll, november 2008

Dit artikel is tot stand gekomen dankzij de input van Bart van Mossel, Jette Bakker, Marc Jonkers en George Brugmans en op basis van de archieven van Springdance en de Stadsschouwburg Utrecht. Archief Marc Jonkers; notulen, verhuisd op den duur naar Tanz Archive